

розвитку; проводити роботу з батьками щодо надання їм правильної інформації про осіб з порушеннями психофізичного розвитку [2].

Педагоги дошкільного закладу мають передусім формувати позитивне ставлення здорових вихованців до дітей з психофізичними вадами, емпатію, прийоми адекватної взаємодії. Ця робота може здійснюватися за допомогою таких методів, як бесіда, переконання, розгляд проблемних ситуацій, сюжетно-рольові ігри, перегляд спеціально відібраних відеосюжетів.

Школа з інклюзивною формою навчання – це заклад освіти, відкритий для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи інших особливостей. Тому вона повинна мати безбар'єрне навчальне середовище, адаптовані навчальні програми та плани, розроблені та опрацьовані методи та форми навчання. Особливістю такого навчального закладу повинно бути залучення батьків до співпраці з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей.

Здійснювати навчальні цілі педагогові допомагає асистент вчителя, який є майже у кожній «особливої» дитини. Учитель прописує індивідуальні вправи й завдання для дитини, тобто розробляє певну інструкцію, а асистент вчителя, виконуючи її, допомагає здійснити задумане вчителем.

У коло обов'язків асистента вчителя входить супровід дитини за необхідності й надання допомоги в організації її діяльності.

Інклюзивне освітнє середовище формується вчителем, до того ж не одним вчителем, а цілою командою педагогів і фахівців – колективом, який працює в міждисциплінарній співпраці. У розвитку інклюзивного освітнього простору беруть участь учителі початкових класів, учителі-предметники, логопеди, педагогі-психологи, педагоги-дефектологи, інструктор-ЛФК, педагоги додаткового навчання, асистенти вчителя, вихователі, асистенти вихователя та ін.

Література

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта – як трансформаційна стратегія сучасної освітньої політики // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2010. – № 7(9). – С. 11-19.

2. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / За заг. ред. Колупаєвої А. А. – К. : « А. С. К. », 2012. – 308 с.

Замашкіна О. Д.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та фізичної культури Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОДИННОГО ПАРТНЕРСТВА У ВИХОВАННІ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Цілі та завдання сімейного та суспільного виховання дітей єдині: батьки прагнуть, щоб їхні діти вирости всесторонньо розвинутими, гармонійно поєднуючи в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичне вдосконалення.

Однак як боляче батькам сприймати інформацію про те, що твоя дитина не така і не в змозі виправдати очікування родини. Народження й виховання дитини з особливими потребами ставить родину перед необхідністю вирішувати ряд «додаткових» завдань, які не тільки пов'язані зі здоров'ям дитини. Така родина переживає емоційні труднощі, знаходиться під гнітом щоденних турбот і проблем працевлаштування і фінансово-матеріальних. Ця ситуація посилюється наявністю бар'єрів оточуючої середовища, недоступністю інфраструктури та нетолерантним відношенням соціуму, медичними, юридичними, економічними, педагогічними,

психологічними проблемами. Всі ці обставини негативно відображаються на якості життя і функціонування родини, викликають депресію у батьків, підвищену дратівливість членів сім'ї, що вкрай несприятливо відображається на внутрішньо сімейних відносинах, і, у свою чергу, безумовно впливає на стан дитини та її розвиток.

Родина дитини з особливими потребами досить часто буває розділена (батько на роботі, а мати з дитиною - вдома) і не може знаходитися разом достатньо часу, щоб обговорити ситуацію, що склалася. Мати і батько часто не мають можливості бути разом у той час, коли вони в цьому особливо мають потребу. Батьки відчують необхідність бути разом, підтримуючи один одного. Функціонування сім'ї, яка виховує дитину-інваліда, має низку особливостей, найважливіші з яких - вплив сім'ї на стан хворої дитини і вплив самої дитини-інваліда на психологічний клімат сім'ї.

Народження дитини з відхиленнями в розвитку - потрясіння для сім'ї, і реакція на цю звістку може бути різною: від депресії та параноїдальних тенденцій до відмови від дитини. Вчені О. Агевелян, В. Юртайкін, О. Комарова вирізняють кілька стадій пристосування сім'ї до такої ситуації, а саме;

- стадія шоку, агресії, відмови від усвідомлення факту. Батьки шукають винного у трагедії, звинувачуючи одне одного чи лікарів; іноді агресію спрямовують на дитину, у сім'ї зростає емоційне напруження;

- стадія скорботи за здоровою дитиною, якої немає. Батьки починають усвідомлювати свою відповідальність, однак відчують себе безпорадними в питаннях догляду, виховання дитини, звертаються до спеціалістів;

- стадія адаптації: батьки «прийняли» ситуацію, починають будувати життя з урахуванням того, що в сім'ї росте дитина з особливими потребами.

У цій ситуації особливе значення в процесі сімейного виховання дитини з особливими потребами має зв'язок з освітніми установами. Як зазначено у словнику-довіднику з соціальної педагогіки, «партнерство – один з принципів соціальної педагогіки, завдяки якому досягається узгоджена співпраця різних фахівців або соціального педагога і об'єкта його турботи...» [3, с. 329]. Для того, щоб уклад сім'ї був організований педагогічно правильно, вчителі та фахівці мають надати батькам поради з устаткування кутка дитини, встановленню режиму праці, використанню засобів культури та організації дозвілля в родині тощо.

Девід Мітчелл, професор кафедри педагогіки Університету Кентербері, Крайстчерч, (Нова Зеландія) детально описав роботу з батьками в школі в книзі «Ефективні педагогічні технології спеціальної інклюзивної освіти (Використання науково-обґрунтованих стратегій навчання в інклюзивному освітньому просторі)». Згадуючи стратегію організації взаємодії з батьками, автор обґрунтовує необхідність такої взаємодії в процесі включення «особливої» дитини в освітній процес, пропонуючи основні напрями допомоги підтримки батькам дитини з особливими потребами, умов розвитку партнерських відношень між школою і родиною. Як зазначає професор, «батьки – ключові партнери у процесі навчання дитини. У них є невід'ємне право бути залученими в ухвалення рішень, які виказують вплив на їх дітей. Батьки дітей з особливими освітніми потребами часто потребують підтримки і керівництва, як впоратися з відхиленнями в поведінці дитини. Існують безперечні дані, що від такого залучення виграють і діти, і батьки» [4, с. 166].

Тім Лорман виділяє сім стовпів підтримки інклюзивної освіти, під якими має на увазі різні контекстуальні чинники, що працюють на її підтримку. «П'ятий стовп: залучення громади», як важливий елемент у досягненні успіхів в інклюзивній освіті. Як вважає вчений, «найважливішою групою у широкій шкільній спільноті є батьки. Можна стверджувати, що вони становлять не частину широкої спільноти, а скоріше частину «серцевини» шкільної спільноти – разом з освітянами та учнями. Без співпраці та допомоги батьків неможливо багато досягти» [2, с. 8].

Велике значення для розвитку дитини з порушеннями має активне включення її у повсякденне життя родини, участь у домашніх справах і турботах, виконання своїх певних обов'язків, значимих для оточуючих. Для батьків головним є адекватно сприймати дитину. Тому для родини з дитиною з особливими потребами важливо: бути ресурсом для підтримки один одного; не боятися розмовляти про ситуацію, яка склалася; враховувати, що процес переживання кризисної ситуації для різних членів сім'ї може проходити у різному темпі (хтось знаходиться у стадії шоку, а хтось – на стадії заперечення проблем з дитиною); кризисна ситуація і стрес можуть актуалізувати проблеми взаємовідношень і життя батьків у минулому, заважаючи шукати взаємопідтримку і взаєморозуміння один одного; перешкодою для продуктивного спілкування батьків може бути почуття провини кожного з них; пам'ятати, що брати, сестри, бабусі та дідусі – теж відчувають складні протиречиві почуття, пов'язані з ситуацією виховання «особливої» дитини.

Зважаючи на вище сказане, родинне виховання дитини з особливими потребами має основну мету — досягнення гармонійного психологічного простору родини, максимальний розвиток її потенційних можливостей і забезпечення успішної інтеграції в суспільство. Успішність розвитку, виховання, навчання, соціальної адаптації дитини з особливими потребами залежатиме від оптимального виконання сім'єю кількох специфічних функцій, серед яких основними є: емоційне прийняття (у родині створюються оптимальні умови для прояву активності та самореалізації усіх її членів); реабілітаційно-відновлювальна (допомагає батькам визначити стратегію правильної роботи та спеціальної допомоги дитині з особливими потребами, що оптимізує її фізичний та психічний стан); корекційно-освітня (створює необхідне корекційно-освітнє середовище, яке допомагає розвивати у дитини з особливими потребами позитивне ставлення та інтерес до оточуючого світу, визначити її потенційні можливості та здібності, оптимізує особистісний розвиток, допомагає долати внутрішні психологічні проблеми як дитини, так і батьків); пристосувально-адаптувальна (розкриває та створює нові адаптаційні можливості дитини); соціалізуюча (формує в дитини з порушеннями адекватні взаємини з іншими, мотивує до пізнання світу, встановлення контактів з однолітками); професійно-трудова (сприяє формуванню трудової орієнтації, допомагає визначенню в майбутній професійній зайнятості); особистісно орієнтована (сприяє розкриттю самобутності й неповторності дитини з особливими потребами, активному входженню в культурне середовище); рекреаційна (дозволяє досягти свободи від упередженого ставлення оточуючих до дітей з особливими потребами) [1].

Необхідно зазначити, що залучення родини є однією з базових складових інклюзивної освіти, і значення співпраці між школою і сім'єю неможливо переоцінити. Інноваційні підходи до розвитку такого партнерства ґрунтуються на принципах активної участі, коли всі члени родини, вчителі і фахівці співпрацюють у одному напрямку, будуючи стосунки на засадах партнерства, створюючи оптимальні умови для навчання учнів і забезпечення їхнього благополуччя.

У сучасних умовах школи сьогодні більш розмаїті, тому необхідно розширювати й власне розуміння сімейних структур і заходів, продумувати методіку роботи з учнями, які й уособлюють це розмаїття: у сфері навчання, культури, мовлення, виховання, дозвілля тощо. Спираючись на досвід і знання батьків, фахівці та вчителі можуть організовувати навчальний процес у такий спосіб, щоб допомагати учням з особливими потребами розв'язувати свої задачі та задовольняти інтереси, робити все можливе для успішного навчання кожної дитини.

Подолання батьками кризи, пов'язаної з проблемами здоров'я і розвитку дитини – перша і необхідна умова для розвитку і благополуччя дитини і всієї родини.

Література

1. Горецька О. Психологічні особливості ставлення батьків до дітей з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://social-science.com.ua/article/1081>
2. Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти // Дефектологія. – 2010. – № 3. – С. 3-11.
3. Соціальна педагогіка: словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф. Алексеєнко. – Вінниця: Планер 2009. – 542 с.
4. Управление педагогическими инновациями в инклюзивном образовании : учеб. пособие / сост.: А. М. Ананьев [и др.]; науч. ред. : С. М. Кайсын, С. К. Хаджирадева. – Мн. : МГИРО, 2014. – 240 с.

Карпенко А. П., Соколенко Л. М.

старші викладачі кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

МУЗИКА ЯК ЗАСІБ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ЗІ СКЛАДНИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні відзначився особливою увагою з боку держави і суспільства до дітей з особливими освітніми потребами. Пошук нових шляхів впливу на повноцінне формування, розвиток і корекцію їх психофізичних якостей набуває актуальності в сфері сучасної корекційної педагогіки та спеціальної психології в зв'язку із залученням дітей до загальноосвітнього простору та організацією надання їм вчасної допомоги в різних типах закладів та в різних формах навчання.

Музика є одним із найбільш доступних та ефективних факторів формування особистості, в тому числі дітей з особливими освітніми потребами. Слід зазначити, що вона має свою специфіку. Сприймання музики відбувається не від загального до особистого, а від особистого до загального, тобто не від уявлень до почуттів, а від почуттів до уявлень. У зв'язку з цим, музику розуміють як специфічну мову психологічного стану людини і сприймають її як ліричний процес в житті людини. Коли вона пізнає навколишній світ, то не тільки включає в цю діяльність мисленнєві процеси, вона пробуджує почуття та емоції, через які відкриває себе та своє ставлення до світу. В цьому аспекті використання музики в реабілітації дітей із складними психофізичними порушеннями не викликає сумнівів.

Важливе значення музики в розвитку дитини зі складними психофізичними порушеннями та її реабілітації засобом музикотерапії розкрито в ряді досліджень світових та вітчизняних вчених: М. Бурно, Л. Брусиловський, О. Ворожцова, С. Гроф, Ю. Каптен, Б. Карвасарський, З. Матейова, С. Машура, В. Петрушин, Г. Побережна, М. Чистякова, С. Шабутін та ін. Всі вони використовують методики для розвитку емоційно-вольової сфери дітей, мовлення, активізації їх діяльності та інтересів у музично-творчій діяльності.

Зцілювальний потенціал музики відомий дуже давно і використовується сьогодні як потужний засіб зміни свідомості людини. Давньогрецький мислитель, математик та спортсмен Піфагор застосовував музику у лікувальних цілях. Аристотель вважав, що музика знімає важкі психічні переживання. У багатьох духовних традиціях розроблено засоби звукового впливу, які спричиняють не лише стан трансу, а й мають цілеспрямований вплив на його перебіг. В першу чергу – тибетське багатоголосся, священні співи різних суфістських орденів, стародавнє мистецтво Када-йоги. Також відомо про специфічні зв'язки між певними звуковими вібраціями й